

Д-р ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ЏУХА

У ПРЕДАЊУ ШПАНСКИХ ЈЕВРЕЈА У БЕОГРАДУ

(Прештампано из „Гласника Етнографског музеја у Београду“ књ. XIV)

ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД 1939

Џ у х а у предању Шпанских Јевреја у Београду

У раније време се међу Шпанским Јеврејима у Београду врло много причало о Џухи, некаквоме, како они кажу, глупаку из старих времена. Данас се међу њима о њему прича много мање. Многи не знају готово ништа, само кажу да су слушали да се о њему прича, али се више не сећају шта. Неки опет кад им се помене име Џуха рекну понешто о њему, али са свим неодређено. Само још по који старији човек зна да каже понеку приповетку или пословицу о њему.

Сви Јевреји који што знају о Џухи кажу да су Џуха и Насредин хоџа (како га они зову) једна иста личност и да је међу њима разлика само у имену: Насредин хоџа је турско име, а Џуха је шпанско. Кад год сам ког Јеврејина питао о Џухи, одмах ми је одговорио: Питате о Џухи? То је наш Насредин хоџа. Ко су пак били Џуха и Насрадин хоџа нико не зна да каже. Једино што о њима знају да кажу то је да су били глупаци или шерет будале.

У ствари Џуха је „арапски прототип Насредин хоџе“, како је то згодно рекао наш ориенталиста Г. Ф. Бајрактаревић.¹⁾ Живео је у VIII веку по Христу. Био је родом из племена Фазаре у Кџфи (у Месопотамији). Велики француски ориенталиста и фолклориста Рене Басе утврдио је да су се „све анегдоте које су се раније односиле и на друге глупаке, најзад, крајем X века, груписале око Џухе, чија је глупост код Арапа ушла у пословицу“²⁾ Приповетке о Џухи продрле су постепено, усменим путем, од Арапа међу Турке, међу којима је његова личност изједначена са неким Насредин хоџом „чија је егзистенција у најмању руку сумњива“. За Басеа су, као год и за наше Шпанске Јевреје, Насредин хоџа и Си Џуха (Si Djeh'a или само Djeh'a) „два имена једне те исте личности, реалне или имагинарне“.³⁾

Приповетке о Џухи дошле су са Арапима у Шпанију, где су их од њих примили и Шпански Јевјери и разнели их на све стране, па и у наше земље. По тврђењу Шпанских Јевреја у Београду приповедака

1) Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књ. XIV (1934), стр. 273.
— 2) Ibid. 95. — 3) Ibid. 96.

о Џухи је било, па их још и сад има, међу свима Шпанским Јеврејима у нашој земљи. Међу неким, на пример у Скопљу, има их много више него међу овима у Београду, код којих тешко да се очувало много више од овога што ћу овде саопштити.

Да поменем још и ово: Око 1934 године изашла је у Београду књижица под насловом *Причице о Гоји, египташки народни хумор*, превео Бећир Касумовић (8°, стр. 48), у којој је педесет кратких прича о Гоји, „једној легендарној личности“, које је „прикупио, средио и у Паризу издао Ј. Финибер“. Из онога што је преводилац рекао о Гоји и приповеткама о њему не види се ни ко је Гоја ни какве су то приповетке о њему. Г. Ф. Бајрактаревић¹⁾ објаснио је међутим да је Гоја „само изопачени облик од Џуха (Џоха), односно од садашњег египатског изговора Гуха, Гоха, и да тако приповетке о Гоји које је Бећир Касумовић превео с францускога у ствари нису ништа друго до приповетке о Џухи.“

Кратким саопштењем које сам овде учинио ја сам желео само да укажем да је међу нашим Шпанским Јеврејима још и данас жива успомена на Џуху кога су преко Арапа у Шпанији упознали. Тиме се пак јасно констатује како предања дуго трају и у са свим измењеним срединама и у са свим другојачим приликама но што су биле средина и прилике у којима су се зачала. Још једну ствар хоћу овде да нагласим. На Балканском Полуострву нашао је Џуха свога потомка Насредин хоџу, кога су Турци далеко пре доласка Шпанских Јевреја ту били донели. Мени са свим јасно изгледа да ће онај ко их на Балканском Полуострву буде дубље проучавао, са сваке стране загледао и поредио брзо опазити да су Џуха и Насредин хоџа крв једне крви, то јест да су исто и да је оно што се прича о једноме исто са оним што се прича о другоме.

Надам се да ће се наћи неко који ће забележити још нешто предања о Џухи међу Шпанским Јеврејима ван Београда. Оно што сам ја забележио саопштавам у нижим редовима.

1. Џуха и украдено магаре

Био неки сиромашни човек који ништа друго није имао до једно магаре на коме је носио и продавао дрва по вароши. Једне ноћи неко му украде магаре. Сироти човек шта није радио да га пронађе, али све би узалуд. Најзад неко му рече да пита Џуху, јер је он врло паметан, па ће му можда помоћи да пронађе ко му је украо магарца. Он послуша, оде Џухи и исприча му шта му се догодило. Пошто га саслуша Џуха се замисли и после дугог размишљања рече му: Пази шта ћу ти рећи! У први петак кад људи стану излазити из џамије, ти их задржи пред џамијом. Ја ћу изаћи последњи и покушаћу да пронађем лопова.

Човек послуша Џуху, и кад би у петак застави пред џамијом све људе који су били у њој на молитви. Најзад изађе и Џуха и рече

1) Ibid. 272 274

људима: Мени би било потребно да знам има ли кога међу вама који никад ништа није згрешио, који никога није увредио, никог оговорио, ништа украо, никад није пио вина или ракије, у опште који никад ништа није учинио што би било зло и грешно. — Људи се стану загледати и размишљати. Сваки је осећао понешто на својој души и ћутао, док се из гомиле не појави један човек и рече Џухи: Ја нисам никад ништа згрешио. Кад то чу Џуха рече оном сиромашку: Ево, овај ти је украо магаре! и показа на човека који је рекао да никад никакво зло није учинио. Покрадени човек пријави осумњиченог човека власти и он призна да је у истини украо магарца оног сиромашка.

2. Џуха и семе од камила

Неко исприча Џухи како има и семена од камила. Мислећи да је то истина Џуха отидне у један дућан и затражи да купи таквог семена. Дућанџија видећи с ким има посла прода му семена од обичне траве. Џуха њиме засеја једну своју ливаду коју је затим сваки дан обилазио. После неког времена на ливади се појаве гомиле кртичњака. Џуха се томе врло обрадова и сав срећан отрча кући да обрадује и жену и стаде јој причати како на ливади већ ничу мале камиле. Жена му се на то смејала, али га није могла разуверити.

После неког времена једне вечери допућују неки трговци са робом коју су носили на камилама и одседну поред Џухине ливаде. Ту растоваре камиле и пусте их на Џухину ливаду да пасу. У неко доба ноћи дође Џуха да обиђе ливаду, па видећи је пуну камила помисли да су то камиле које су изникле на његовој ливади, отера их својој кући и повика: Жено, нисам ли ти рекао да ће на ливади нићи камиле?

3. Чуће се сутра

Градио Џуха кућу, па су му биле потребне даске. Знајући да има дасака на тавану старога кадије, он се једне ноћи попне на кадијин кров и поче с њега скидати цреп у намери да уђе на таван и да украде даске. У том неко прође поред кадијине куће и упита га шта ради на крову. — Свирам, одговори Џуха. — Па ништа се не чује, рече пролазник. — Не мари ништа, чуће се сутра, одговори Џуха.

4. Џуха и нове папуче

Кућио Џуха себи нове папуче. Кад их је обуо сви су га, и мало и велико, питали колико их је платио. Он је донекле одговарао, па кад му се досади он оде кући, леже, начини се мртвим и рече жени да кука за њим као за мртвацем. Жена стаде кукати и нарицати и за час се скупи у његовој кући читава варош да га испрате до вечне куће. Али у тренутку кад су хтели да га спусте у гроб Џуха скочи и викну: Моје папуче коштају четири гроша, сад сви знате; не треба више да ми питањима досађујете.

5. Умро бакрач

Џуха је био врло велики сиромах. Чак није имао ни бакрача у коме би му жена згрејала воде да опере рубље, већ га је, кад би му затребало, позајмљивао од суседа. Једном позајми он тако бакрач од

суседа, па враћајући му га он му даде и један мали котлић. — Шта је то? упита га сусед. — Ето окотио се твој бакрач, па сам ти донео младунче; твој бакрач — твој котлић. — Хвала ти, комшија, рече сусед и узе и бакрач и котлић.

После неког времена Џуха опет позајми бакрач од истог суседа. Сутрадан дође он суседу и рекне му да је бакрач умро. — Како умро? Откуд може бакрач да умре? упита сусед. — Како да не може? Кад може да се окоти, може и да умре, рече Џуха и задржи себи суседов бакрач.

6. Џуха као трговац

Досади се Џухи да сиротује, па смисли да вара свет. Како није био много паметан он узме сасушену поган, истуца је у авану и објави да има на продају средство помоћу кога се може све погодити и прорећи. Људи су били неповерљиви, па су се уздржавали од куповине. Један човек ипак купи Џухине робе и како је купи метну мало у уста да проба шта је. Чим је пробао, одмах повика: Па ово је поган! — Ето видиш, одмах си почео погађати (шпански: *Napes de indivinar*), одговори му Џуха.

7. Џуха тражи сам себе

Једне вечери скиде Џуха одело и пре но што ће лећи у кревет записа где је оставио гуњу, где чакшире, где ципеле и најзад записа и да је Џуха у кревету. Сутрадан пошто устаде прегледа списак и нађе све на истом месту како је записао, само у кревету није било Џухе. Он се томе врло зачуди, па га поче тражити испод кревета, у долапу и свуда редом, али га не могаде наћи. Најзад изађе на улицу да распита о њему. Идући улицом он сретне једног човека и упита га да ли је где видео Џуху. Човек се изненади таквом питању и одговори му: Па ти си Џуха! — Гле, молим те, рече Џуха, ја се тога нисам сетио.

8. Џухино магаре

Дође Џухи некакав човек и замоли га да му позајми магаре да однесе мливо у воденицу. — Дао бих ти га драге воље, али није код куће, позајмио сам га другоме. Чим Џуха то рече раздра се магаре иза куће колико га грло доноси. — Како си га позајмио, рече човек, кад ето ти га магаре иза куће. — Ти си чудан човек, одговори Џуха, не верујеш мени него верујеш магарцу!

9. Џуха као лудак

Досадио Џуха свету својим глупостима, те га власт затвори тамо где се лудаци затварају. У затвору Џуха затражи да му даду јела, али да буде кошер (ритуално јеврејско јело) и такво му се јело донесе. Тога дана била је субота. После ручка Џуха узе да пуши. Стражар који га је чувао упита га: Како смеш као Јеврејин да пушиш суботом? — А зар ја нисам луд, одговори Џуха, и да луд човек може све?

Résumé. — *Džuha (Djouha)*. Les Juifs espagnols de Beograd aimaient à se raconter autrefois les récits d'un certain Džuha, du „sot des temps jadis“, comme ils le disaient. Aujourd'hui, ces récits se sont perdus et seuls les vieux s'en souviennent encore et emploient les proverbes où figure Džuha.

Tous ceux qui en savent quelque chose s'accordent à affirmer que Džuha et Nasr-ed-din-Khodja ne font qu'un même personnage, ce dernier ayant le nom turc et le premier — le nom espagnol.

L'auteur cite l'opinion du professeur Bajraktarević, selon laquelle Džuha serait le prototype de Nasr-ed-din-Khodja. C'est autour de ce Džuha, dont la sottise chez les Arabes est devenue proverbiale, que se sont groupées au Xème siècle, comme dit l'orientaliste et l'ethnographe français René Basset, „toutes les anecdotes se rapportant aux différents sots d'autrefois“.

Les Arabes ont apporté les récits de Džuha en Espagne, d'où les Juifs les ont transportés un peu partout; c'est de là qu'ils sont également parvenus chez nous.

L'auteur publie quelques récits de Džuha qu'il a pu recueillir parmi nos Juifs espagnols („Džuha et le bourriquet volé“, „Džuha et le grain de chameau“, „On en parlera demain...“, „Džuha et les nouvelles pantoufles“, „Le chaudron est — morte“ „Džuha commerçant“, „Džuha en quête de lui-même“, „Džuha fait le fou“).

